

Universitatea Babeș-Bolyai
Facultatea de Litere
Școala doctorală de Studii Lingvistice și Literare
Doctorand: Băilă Adelina-Patricia
Conducător științific: prof. univ. dr. Neamț Gavrilă

Complementul în limba română. O clasificare categorial-relațională

Rezumat

Prin teza de doctorat cu titlul *Complementul în limba română. O clasificare categorial-relațională*, propunem o clasificare exclusiv gramaticală a complementului, bazată pe criteriul morfo-sintactic, și o prezentare a funcțiilor semantice/rolurilor tematice asociate fiecărui tip de complement.

Motivația cercetării noastre constă în faptul că, analizând criteriile care stau la baza denumirii, a definirii și a clasificării funcțiilor sintactice din gramatica limbii române, am observat că acestea sunt, majoritatea, de ordin semantic sau semantico-pragmatic și doar pe alocuri de ordin sintactic/relațional. Mai mult, aceste criterii, fie ele semantice, pragmatice sau sintactice, nu sunt aplicate în mod unitar nici în ceea ce privește denumirile date funcțiilor și nici în ceea ce privește clasificarea lor. În GALR II, de pildă, atributul este denumit și clasificat din punct de vedere categorial-relațional, iar circumstanțialul este definit exclusiv din punct de vedere semantic. În GBLR, însă, vechiul atribut este realizat doar după criterii semantico-pragmatice, în denumirea și în definirea complementelor sunt păstrate unele criterii sintactice, în timp ce clasificarea circumstanțialelor este una tot de ordin semantic.

Pornind, așadar, de la analiza criteriilor care stau la baza realizării tuturor funcțiilor sintactice din gramatica limbii române, ne-am îndreptat atenția cu precădere asupra diferențelor dintre atribut și complement. Astfel, am ajuns la concluzia că aceste diferențe – în fapt, este vorba aici chiar despre distincția atribut/complement – sunt date de aplicarea neomogenă a unor criterii semantice și sintactice și că, de fapt, atât complementul, cât și atributul au rolul semantic de a complini, de a întregi semnificația cuvântului pe care îl determină, iar din punct de vedere sintactic se subordonează prin aceleași mijloace: flexiune cazuală, prepoziție, aderență, acord, sufix verbal.

În acest context, scopul lucrării noastre este acela de a stabili criteriul categorial-relațional drept unic criteriu de definire a funcțiilor *sintactice* și, prin aplicarea acestuia în mod unitar, avem în vedere realizarea unei clasificări morfosintactice a complementului, în care funcția sintactică în discuție să fie denumită și definită exclusiv pe baza acestui criteriu. Totodată, făcând distincția între conceptele *funcție sintactică* și *funcție semantică* și fiind conștienți de relația de interdependență dintre acestea, vom analiza fiecare tip de complement și din punct de vedere semantic.

Titlul tezei, *Complementul în limba română. O clasificare categorial-relațională*, face trimitere la criteriile de clasificare a complementului: cel morfologic sau categorial, unde se au în vedere valorile morfologice/clasele lexico-gramaticale prin care se exprimă complementul, cel sintactic sau relațional, prin care se stabilesc mijloacele de subordonare ale complementului și, în consecință, denumirea fiecărui tip de complement, și cel semantic, prin care se stabilesc rolurile tematice/funcțiile semantice îndeplinite de complement.

Lucrarea este structurată astfel: *Argument, Capitolul I. Funcția sintactică vs funcția semantică în gramatica limbii române. Complementul, Capitolul al II-lea. Complementul verbului, Capitolul al III-lea. Complementul substantivului, al pronumelui și al numeralului, Capitolul al IV-lea. Complementul adjectivului, al adverbului și al interjecției, Concluzii, Anexă. Complementul – funcții semantice, Bibliografie.*

În *Capitolul I. Funcții sintactice vs funcții semantice în gramatica limbii române. Complementul*, propunem clarificarea și delimitarea conceptelor de *relație sintactică*, *relație semantică*, *parte de propoziție*, *poziție sintactică*, *structură sintactică*, *funcție sintactică*, *funcție semantică*, *rol semantic*, *rol tematic*, cel mai important aspect fiind diferențierea funcției sintactice de cea semantică. Realizăm, apoi, un inventar al criteriilor de clasificare a funcțiilor sintactice atât în gramatica tradițională a limbii române, cât și în cea modernă. Stabilind criteriul morfosintactic drept unic criteriu de definire și clasificare a complementului în lucrarea noastră, aducem câteva observații asupra principiului unicității în sintaxa limbii române. De asemenea, propunem următoarele tipuri de complement: complementul verbului, complementul substantivului, complementul pronumelui, complementul numeralului, complementul adverbului, complementul interjecției, complementul adjectivului.

Sub denumirea de *complement*, reunim toate funcțiile sintactice din gramatica limbii române, cu excepția predicatului, subiectul fiind considerat non-funcție. Argumentăm încadrarea acestor

funcții la complement prin faptul că, din punct de vedere semantico-sintactic, toate au rolul de a complini, de a completa.

Din punct de vedere categorial, complementul se clasifică în: substantival, pronominal, numeral, adjectival, verbal, adverbial, interjecțional.

Din punct de vedere relațional, complementul se clasifică în:

- complementul cazual, care se subordonează prin flexiune cazuală și care poate fi: nominativ, acuzativ, dativ, genitiv;

- complementul procazual și procomplementul, care se subordonează prin nonflexiune cazuală primă sau secundă, actualizată printr-un procaz sau printr-o formă procazuală;

- complementul acordat, care se subordonează prin acord sintagmatic;

- complementul prepozițional, care se subordonează prin prepoziție sau prin locuțiune prepozițională;

- complementul aderent, care se subordonează prin aderență;

- complementul modal, care se subordonează prin sufixul de mod.

În *Capitolul al II-lea. Complementul verbului*, prezentăm o clasificare morfosintactică a complementului verbului. Astfel, diferențele față de GLR, GALR și GBLR sunt: complementul substantival (pronominal, numeral) include complementul direct, complementul secundar, complementul intern; complementul substantival (pronominal, numeral) dativ include complementul indirect, complementul posesiv; complementul substantival (pronominal, numeral) include complementul indirect/prepozițional și toate circumstanțialele subordonate prin prepoziție; sunt utilizate denumirile complement adverbial aderent sau prepozițional în loc de circumstanțial de mod, de loc, de timp. Consecințele acestei clasificări sunt restrângerea numărului de complemente ale verbului, redenumirea acestora din punct de vedere categorial-relațional, nu (și) semantic, anularea diferenței dintre complemente și circumstanțiale, considerarea circumstanțialelor din gramatica tradițională drept funcții semantice, nu sintactice.

În *Capitolul al III-lea. Complementul substantivului, al pronumelui și al numeralului*, interpretăm funcția sintactică de atribut din gramatica tradițională drept complement al substantivului, al pronumelui și al numeralului, propunem o clasificare morfosintactică a acestuia și argumentăm prezența funcțiilor semantice și în grupul nominal. Astfel, o parte dintre funcțiile sintactice care apar în GBLR în grupul nominal (determinantul, posesorul, cuantificatorul, modificatorul) sunt considerate, în lucrarea noastră, funcții semantice.

De asemenea, argumentăm diferența dintre complementele *cazuale*, subordonate prin flexiunea cazuală a substantivelor, a pronomelor și a numeralelor, complemente *procazuale*, exprimate printr-un substantiv sau pronume într-un procaz, adică într-un caz (nominativ, acuzativ, genitiv, dativ, vocativ) care face oficiile altui caz, și procomplemente, exprimate printr-o formă procazuală, adică o formă invariabilă, care nu se află nici în nominativ, nici într-un alt caz, dar face oficiile unui caz.

Inventarul complementelor propus în acest capitol este foarte detaliat. Pentru realizarea acestuia, ținem cont de clasa lexico-gramaticală a termenului regent (substantiv, pronume, numeral), de subspeciile acestei clase (substantiv comun sau propriu, toate tipurile de pronume, numeral cardinal sau ordinal), de toate formele cazuale posibile pentru fiecare constituent al clasei, de termenul subordonat, de clasa lexico-gramaticală prin care se exprimă, de flexiunea cazuală sau de nonflexiunea cazuală a acestui termen, cu subclasificarea acestor tip de flexiuni/nonflexiuni: primă, secundă, terță. De exemplu, complementul substantival prepozițional al pronumelui poate fi exprimat printr-un substantiv comun sau propriu în A₃ (acuzativ cu prepoziție) sau printr-un semisubstantiv în A₃ și determină un pronume personal în N₁, A₁, D₁, V₁, A₃, un pronume demonstrativ în N₁, A₁, D₁, G₁, V₁, A₃, un pronume nehotărât în N₁, A₁, D₁, G₁, V₁, A₃, un pronume negativ în N₁, A₁, D₁, G₁, A₃, un pronume interogativ în N₁, A₁, D₁, G₁, A₃, un pronume relativ în N₁, A₁, D₁, G₁, A₃, un pronume posesiv semiindependent în N₁, A₁, D₁, G₁, V₁, A₃, un pronume demonstrativ semiindependent în N₁, A₁, D₁, G₁, V₁, A₃.

Capitolul al IV-lea. Complementul adverbului, al interjecției și al adjectivului prezintă celelalte tipuri de complemente tot din punct de vedere morfosintactic.

În capitolul dedicat concluziilor sunt identificate 35 de complemente: complementul substantival nominativ, complementul substantival acuzativ, complementul substantival genitiv, complementul substantival datival, complementul substantival prepozițional, complementul substantival nominativ proacuzativ, complementul substantival nominativ progenitiv, complementul substantival nominativ prodativ, complementul substantival acuzativ pronominal, complementul substantival genitiv pronominal, complementul substantival datival pronominal, complementul substantival vocativ pronominal, complementul pronominal acuzativ, complementul pronominal genitiv, complementul pronominal datival, complementul pronominal prepozițional, complement pronominal nominativ prodativ, procomplementul pronominal acuzativ, procomplementul pronominal

datival, procomplementul pronominal genitival, procomplementul pronominal prepozițional, complementul numeral nominativ, complementul numeral acuzativ, complementul numeral genitival, complementul numeral datival, complementul numeral prepozițional, complementul adjectival, complementul verbal modal, complementul verbal prepozițional, complementul adverbial aderent, complementul adverbial prepozițional, complementul interjecțional aderent, complementul interjecțional prepozițional.

Toate aceste tipuri de complemente sunt definite exclusiv din punct de vedere gramatical, ținându-se cont de termenul regent, relația sintactică, termenul subordonat, clasa lexico-semantică. De exemplu, complementul substantival nominativ este un determinant al substantivului, al pronumelui și al numeralului, care se realizează prin substantiv și se subordonează prin flexiune cazuală nominativă secundă.

Anexa cuprinde definirea a 46 de funcții semantice/roluri tematice asociate fiecărui tip de complement: agent, pacient, rezultat, temă, cauzal, instrumental, experimentator, stimul, posesor, beneficiar, destinatar, țintă, locativ, sursă, parcurs, modal, măsură, determinant (identificare), cantitativ, modifier, specificator, calitativ, calificativ, categorial, reflexiv, reciproc, partitiv, materie, focalizator, obiect posedat, relativ, temporal, repetitiv (iterativ), durativ, limitativ, comparativ, concesiv, opozițional, cumulativ, sociativ, scop, condițional, consecutiv, exceptiv, situativ, pasiv.

Bibliografia cuprinde autori și lucrări atât din spațiul românesc, cât și din cel englezesc, francez și spaniol, din domeniul gramaticii (structuraliste, generativ-transformaționale, funcționale) și al semanticii.

Cuvinte-cheie: funcție sintactică, funcție semantică, complement, atribut, clasificare categorial-relațională.

CUPRINS

Sigle	7
Argument	8
Capitolul I. Funcții sintactice vs funcții semantice în gramatica limbii române.	
Complementul	13
0. Argument	13
1. Funcții sintactice vs funcții semantice	15
2. Criterii de realizare a funcțiilor sintactice în gramatica limbii române	21
2.1. Premise.....	21
2.2. Inventarul mijloacelor de realizare a funcțiilor sintactice în gramatica limbii române.....	23
3. Distincție terminologică	29
4. Complementul – o clasificare gramaticală	32
4.1. Complementul și atributul.....	34
4.2. Complementul și circumstanțialul.....	40
4.3. Atributul și circumstanțialul.....	42
4.4. Atributul, numele predicativ, elementul predicativ suplimentar.....	44
4.4.1. Complementul predicativ al obiectului și predicativul suplimentar.....	44
4.4.2. Numele predicativ și elementul predicativ suplimentar.....	45
4.4.3. Atributul, numele predicativ și elementul predicativ suplimentar.....	47
4.5. O clasificare relațional-categorială a complementului.....	47
5. Principiul unicității	50
5.1. Principiul unicității la D. D. Drașoveanu.....	50
5.2. Principiul unicității în GALR și în GBLR.....	52
5.3. Principiul unicității – între sintaxă și semantică.....	56
Capitolul II. Complementul verbului	
0. Introducere	59
0.1. Criterii de clasificare a complementului în limba română. O privire diacronică.....	59
0.2. Observații asupra unor probleme controversate legate de complementul verbului.....	67
1. Complementul verbului-predicat	96
1.1. Complementul substantival al verbului.....	97
1.1.1. Complementul substantival acuzativ al verbului.....	97
1.1.2. Complementul substantival datival al verbului.....	98
1.1.3. Complementul substantival prepozițional al verbului.....	98
1.2. Complementul pronominal al verbului.....	100
1.2.1. Complementul pronominal acuzativ al verbului.....	100
1.2.2. Complementul pronominal datival al verbului.....	101
1.2.3. Complementul pronominal prepozițional al verbului.....	101

1.3. Complementul numeral al verbului.....	103
1.3.1. Complementul numeral acuzativ al verbului.....	103
1.3.2. Complementul numeral datival al verbului.....	103
1.3.3. Complementul numeral prepozițional al verbului.....	104
1.4. Complementul verbal prepozițional al verbului.....	105
1.5. Complementul adverbial al verbului.....	105
1.5.1. Complementul adverbial aderent al verbului.....	105
1.5.2. Complementul adverbial prepozițional al verbului.....	106
1.6. Complementul interjecțional al verbului.....	106
1.6.1. Complementul interjecțional aderent al verbului.....	106
1.6.2. Complementul interjecțional prepozițional al verbului.....	107
1.7. Procomplementele verbului.....	107
2. Perspective contrastive asupra complementului verbului.....	108
3. Complementele formelor verbale non-finite.....	110
Capitolul III. Complementul substantivului, al pronumelui și al numeralului.....	111
0. Introducere.....	111
0.1. Criterii de clasificare a atributului în limba română. O privire diacronică.....	111
0.2. Observații asupra unor probleme controversate legate de complementul substantivului.....	115
1. Complementul substantivului.....	127
1.1. Complementul substantival al substantivului.....	129
1.1.1. Complementul substantival nominativ al substantivului.....	129
1.1.2. Complementul substantival acuzativ al substantivului.....	130
1.1.3. Complementul substantival genitiv al substantivului.....	131
1.1.4. Complementul substantival datival al substantivului.....	131
1.1.5. Complementul substantival prepozițional al substantivului.....	131
1.1.6. Complementul substantival nominativ progenitiv.....	134
1.1.7. Complementele substantivale cazuale pronominalive al substantivului.....	135
1.2. Complementul pronominal al substantivului.....	135
1.2.1. Complementul pronominal nominativ al substantivului.....	135
1.2.2. Complementul pronominal acuzativ al substantivului.....	136
1.2.3. Complementul pronominal genitiv al substantivului.....	137
1.2.4. Complementul pronominal datival al substantivului.....	139
1.2.5. Complementul pronominal prepozițional al substantivului.....	140
1.3. Complementul numeral al substantivului.....	142
1.3.1. Complementul numeral nominativ al substantivului.....	142
1.3.2. Complementul numeral acuzativ al substantivului.....	142
1.3.3. Complementul numeral genitiv al substantivului.....	143
1.3.4. Complementul numeral datival al substantivului.....	143
1.3.5. Complementul numeral prepozițional al substantivului.....	143
1.4. Complementul adjectival al substantivului.....	144

1.5. Complementul verbal al substantivului.....	149
1.5.1. Complementul verbal modal al substantivului.....	149
1.5.2. Complementul verbal prepozițional al substantivului.....	149
1.6. Complementul adverbial al substantivului.....	150
1.6.1. Complementul adverbial aderent al substantivului.....	150
1.6.2. Complementul adverbial prepozițional al substantivului.....	151
1.7. Complementul interjecțional al substantivului.....	151
1.7.1. Complementul interjecțional aderent al substantivului.....	151
1.7.2. Complementul interjecțional prepozițional al substantivului.....	152
1.8. Procomplementele substantivului.....	153
2. Complementul pronomelui.....	153
2.1. Complementul substantival al pronomelui.....	155
2.1.1. Complementul substantival nominativ al pronomelui.....	155
2.1.2. Complementul substantival acuzativ al pronomelui.....	155
2.1.3. Complementul substantival genitiv al pronomelui.....	156
2.1.4. Complementul substantival nominativ proacuzativ al pronomelui.....	156
2.1.5. Complementul substantival nominativ progenitiv al pronomelui.....	157
2.1.6. Complementul substantival nominativ prodativ al pronomelui.....	157
2.1.7. Complementul substantival prepozițional al pronomelui.....	157
2.2. Complementul pronominal al pronomelui.....	161
2.2.1. Complementul pronominal nominativ al pronomelui.....	161
2.2.2. Complementul pronominal acuzativ al pronomelui.....	163
2.2.3. Complementul pronominal genitiv al pronomelui.....	164
2.2.4. Complementul pronominal dativ al pronomelui.....	167
2.2.5. Complementul pronominal prepozițional al pronomelui.....	167
2.2.6. Complementul pronominal nominativ prodativ al pronomelui.....	173
2.3. Complementul numeral al pronomelui.....	173
2.3.1. Complementul numeral nominativ al pronomelui.....	173
2.3.2. Complementul numeral acuzativ al pronomelui.....	174
2.3.3. Complementul numeral prepozițional al pronomelui.....	174
2.4. Complementul adjectival al pronomelui.....	175
2.5. Complementul verbal al pronomelui.....	183
2.5.1. Complementul verbal modal al pronomelui.....	183
2.5.2. Complementul verbal prepozițional al pronomelui.....	183
2.6. Complementul adverbial al pronomelui.....	185
2.6.1. Complementul adverbial aderent al pronomelui.....	185
2.6.2. Complementul adverbial prepozițional al pronomelui.....	187
2.7. Complementul interjecțional al pronomelui.....	189
2.7.1. Complementul interjecțional aderent al pronomelui.....	189
2.7.2. Complementul interjecțional prepozițional al pronomelui.....	190

3. Complementul numeralului.....	191
3.1. Complementul substantival al numeralului.....	192
3.1.1. Complementul substantival nominativ al numeralului.....	192
3.1.2. Complementul substantival acuzativ al numeralului.....	192
3.1.3. Complementul substantival prepozițional al numeralului.....	193
3.2. Complementul pronominal al numeralului.....	194
3.2.1. Complementul pronominal nominativ al numeralului.....	194
3.2.2. Complementul pronominal prepozițional al numeralului.....	194
3.3. Complementul numeral al numeralului.....	198
3.4. Complementul adjectival al numeralului.....	198
3.5. Complementul verbal al numeralului.....	199
3.5.1. Complementul verbal modal al numeralului.....	199
3.5.2. Complementul verbal prepozițional al numeralului.....	199
3.6. Complementul adverbial al numeralului.....	200
3.6.1. Complementul adverbial aderent al numeralului.....	200
3.6.2. Complementul adverbial prepozițional al numeralului.....	200
3.7. Complementul interjecțional al numeralului.....	201
3.7.1. Complementul interjecțional aderent al numeralului.....	201
3.7.2. Complementul interjecțional prepozițional al numeralului.....	201
4. Perspective contrastive asupra complementului numelui.....	202
Capitolul IV. Complementul adjectivului, al adverbului și al interjecției.....	204
0. Premise.....	204
1. Complementul adjectivului.....	205
1.1. Complementul substantival al adjectivului.....	206
1.1.1. Complementul substantival acuzativ al adjectivului.....	206
1.1.2. Complementul substantival datival al adjectivului.....	206
1.1.3. Complementul substantival prepozițional al adjectivului.....	207
1.2. Complementul pronominal al adjectivului.....	208
1.2.1. Complementul pronominal acuzativ al adjectivului.....	208
1.2.2. Complementul pronominal datival al adjectivului.....	209
1.2.3. Complementul pronominal prepozițional al adjectivului.....	211
1.3. Complementul numeral al adjectivului.....	213
1.3.1. Complementul numeral acuzativ al adjectivului.....	213
1.3.2. Complementul numeral datival al adjectivului.....	213
1.3.3. Complementul numeral prepozițional al adjectivului.....	214
1.4. Complementul adverbial aderent al adjectivului.....	215
1.5. Complementul interjecțional prepozițional al adjectivului.....	215
2. Complementul adverbului.....	216
2.1. Complementul substantival datival al adverbului.....	216
2.2. Complementul pronominal al adverbului.....	216

2.2.1. Complementul pronominal datival al adverbului.....	216
2.2.2. Complementul pronominal prepozițional al adverbului.....	217
2.3. Complementul adverbial aderent al adverbului.....	217
3. Complementul interjecției.....	218
3.1. Complementul substantival al interjecției.....	218
3.2. Complementul pronominal al interjecției.....	219
3.3. Complementul numeral al interjecției.....	220
3.4. Complementul adverbial al interjecției.....	220
4. Perspective contrastive asupra complementului adjectivului, al adverbului și al interjecției.....	221
Concluzii.....	223
Anexă. Complementul – Funcții semantice.....	231
Bibliografie.....	249